

Pomen zgodovinskih raziskav za razumevanje sodobnih odklonskih pojavov

Zoran Kanduč*

1. Vzroki za »historizacijo« kriminologije

1.1. Uvod

Ker nas v pričujočem sestavku zanima abstraktno razmerje med zgodovinsko opisnimi študijami odklonskih pojavov in razumevanjem njihovih sodobnih oblik, se moramo najprej vprašati, kateri so posebni razlogi za vključevanje kriminologije v trend¹ historizacije družbenih znanosti.

Vprašanje je odločilno iz dveh razlogov:

a) Utemeljeno lahko namreč sklepamo, da se bo omenjena usmerjenost nadaljevala tudi v prihodnje, še zlasti glede na vsebino sklepov in priporočil, sprejetih na šestem kriminološkem kolokviju² Evropskega sveta pred dvema letoma v Strasbourgu, ki je bil posvečen prav zgodovinskim raziskavam kriminalitete.

b) Po drugi strani pa nam poznavanje vzrokov, ki silijo kriminologijo v sodelovanje z zgodovino, vsekakor olajšuje vrednotenje pomena

* Zoran Kanduč, dipl. pravnik, strokovni sodelavec, Inštitut za kriminologijo pri PF UEK v Ljubljani.

¹ Prim.: Burke, P., *Sociology and history*, London, Allen & Unwin 1980, Cahnman, W. J., Doskoff, A. (Eds.), *Sociology and History-Theory and research*, Glencoe, The Free Press, 1964, Lipset, S. M., Hofstadter, R. (Eds.), *Sociology and history: methods* N. Y. Basic Books, 1968.

Poudarjanje zgodovinske narave kriminalitete in družbene kontrole ter od tod izvirajoča potreba po zgodovinskem proučevanju kriminalitete je ena izmed temeljnih značilnosti t. i. kritične (»radikalne«, »alternativne«, »nove«) kriminologije. Glej I. Jančević, *O radikalnoj kriminologiji*, s. 40—41.

² Sprejeti so bili naslednji sklepi:

1. Socialna zgodovina lahko pomembno prispeva k študiju kazenskega pravosodja glede na to, da se ukvarja s problematiko (kulture vrednote, konfliktnost interesov, družbeni razvoj itd.), ki se tesno navezuje na vprašanja, ki so važna za razumevanje prava, pravosodnega aparata in kaznovalnih mehanizmov.

2. Zgodovinske raziskave že ponujajo precejšnje število pomembnih odkritij za boljše razumevanje kriminalne politike.

3. Bodoči razvoj sodelovanja med kriminologijo, kriminalno politiko, historičnim raziskovanjem naj bi predvsem potekal na osnovi obravnavanja daljših zgodovinskih obdobij ter zlasti 19. in 20. stoletja, da bi se lahko tako vzpostavila povezava z aktualno politiko in prakso. Bodoče teme naj bi zadevale predvsem vprašanja javnega reda, nastajanja in izvrševanja predpisov ter spreminjanje vzorcev odklonskega vedenja.

Povzeto po: *Historical Research on Crime and Criminal Justice*, Strasbourg 1985, s. 164—165 (Strasbourg 1985).

samih zgodovinskih raziskav za premagovanje problemov, s katerimi se soočajo kriminologi. (Iskani pomen historičnih raziskav za razumevanje sodobnih deviacij je tako na prvi pogled funkcija dveh »neznank«: potrebe kriminologije in možnosti, ki jih lahko v tem oziru ponudi zgodovina za »zadovoljitev« le-teh).

Robert³ odgovarja na zastavljeno vprašanje v dveh smereh. Predvsem ugotavlja, da je v zadnjih dvajsetih letih nastal spoštovanja vreden obseg zgodovinskih del z zgodovinsko tematiko. Poleg tega pa tudi priznava, da ni nobena skrivnost več, da so kriminološke raziskave — in kajpak tudi kriminologija sama — v resni krizi in zastoju. Stari modeli znanstvene razlage so se izkazali za neuspešne in so pustili za seboj zgolj ostanek, ki ne omogoča novega (produktivnega) zagona, novejša teorije pa — navkljub precejšnji pestrosti epistemoloških in ideoloških izhodišč — ne kažejo na hitro okrevanje in morebitno izboljšanje situacije.

Tako lahko zaključimo, da je »historizacija« kriminologije posledica tako zunanjih kot notranjih dejavnikov. Zunanji so predvsem rezultat novih strujanj znotraj historične znanosti, ki se ne loteva več samo monstroznih zgodovinskih tem, ampak vse bolj obravnava tudi marginalno problematiko (med katero vsekakor sodijo tudi družbene deviacije). Notranji — in ti so po našem mnenju odločilni ter morajo v analizi nastopiti kot medij konkretizacije obeh momentov — pa zadevajo samo nemoč sodobne kriminologije, ki ni več kos postavljenim vprašanjem. Kljub temu, da že iz povedanega izhajajo zanimive oporne točke za nadaljnje razmišljanje, se je treba nekoliko zaustaviti, da ne bi prehitro potegnili zavajajoče in napačne zaključke. Zelo previdni moramo biti zlasti pri rabi izraza »kriza znanosti«, ker je spričo »simptomatične« večpomenskosti hudo problematičen. Če namreč od blizu pogledamo diskusije v zvezi z epistemološko problematiko znotraj posameznih znanosti, bomo na omenjeni izraz naleteli precej pogosto.

1.2. Kriza znanosti

Zato si moramo tudi zastaviti vprašanje, kako dojemati »krizo znanosti«, kaj le-ta implicira, kateri so njeni simptomi itd., da bi potem lažje razumeli, kaj pomeni sama aktualna kriza kriminologije. Večina sodobnih kritikov znanosti,

³ Glej: P. Robert, Strasbourg 1985, s. 5—6.

ki dvomijo v objektivnost znanstvenega spoznanja, opozarjajo na procesualno naravo »objektivnega spoznanja«, t. j. na njegovo permanentno spreminjanje skozi različna zgodovinska obdobja. Zdi pa se, da pri tem delajo temeljno napako, ki je bila že predmet Heglove kritike »naivnega« spoznavnega »fetišizma«. Ta je v tem, da »le-ta dojemata spoznavanje kot razkrinkavanje, prodiranje do nečesa že danega, t. j. da spregleda, kako je samo spoznavanje konstitutivno za svoj predmet, kako ga samo spoznavanje spremeni oziroma preoblikuje ter šele skozi samo spoznavno dejanje proizvede v obliki, v kateri je spoznan«. ⁴ Veliko polemik je s tem v zvezi sprožila zlasti Kuhnova ⁵ Struktura znanstvenih revolucij, ki vpelje kot temeljni pojem inkomenzurabilnost znanstvenih teorij. Kuhn nas postavi pred »neizprosni« ali—ali: ali smo v eni paradigmi ali v drugi paradigmi, nobena zunajparadigmatska izolirana, nepristranska ali nevtralna pozicija ni mogoča. Vedno smo vpeti v določeno teoretsko polje, ki odločilno determinira (nadoloča) samo mesto, od koder govorimo (oziroma smo govorjeni). Paradigma namreč bistveno opredeli »celotno konstelacijo rešitev, relevantnih problemov, empiričnih opazovanj, vrednost in metafizičnih prepričanj...« ⁶ Kuhново tezo o odločilni vlogi t. i. »disciplinarne matrice«, ⁷ ki omogoča komunikacijo znotraj »občestva znanstvenikov (v pomenu producenta in potrjevalca umnega vedenja), je na področju družbenih znanosti potrnil Foucault. To je storil s svojim konceptom dispozitiva (sestavljenege iz številnih heterogenih elementov: diskurzov, institucij, znanstvenih ugotovitev, filozofskih ali etičnih ugotovitev ⁸ itd.). Gaston Bachelard, utemeljitev fran-

⁴ S. Žižek: Hegel in objekt, Tri sklepna predavanja o Heglu in objektu iz šole Sigmunda Freuda, Analecta, s. 65.

⁵ T. Kuhn: Struktura naučnih revolucij, Nolit, Beograd 1979. Glej tudi avtorjev članek: Dodatne misli o paradigmah, Časopis za kritiko znanosti, št. 64—65, Ljubljana 1984, s. 53—68.

⁶ E. Bahovec: Mary Tiles: Bachelard: Science and Objectivity, s. 158 (Bahovec 1986). V nadaljevanju se opiramo na navedeni tekst.

⁷ »Disciplinarna matrica vsebuje tri komponente: prva je simbolna generalizacija (to so formule, simboli, izrazi, ki na abstraktni ravni predstavljajo neko teorijo), druga so modeli (analogije, ki predstavljajo ontološko raven), tretja pa so paradigme ali eksemplarji — Kuhnova teza je, da so prav ti konkretni primeri bistveni pri oblikovanju znanosti.« R. Salecl: Hubert L. Dreyfus, Paul Rabinow: Michel Foucault, Beyond Structuralism and Hermeneutics, s. 155.

⁸ Salecl, prav tam, s. 157.

coske epistemologije, pa za razliko od Kuhna poda pozitivna merila za ocenjevanje kakovosti posameznih (sukcesivnih) znanstvenih teorij predvsem z vidika napredovanja poenotenosti teorije in empirije (abstraktnega in konkretnega, razuma in izkustva) v smeri objektivnega spoznanja. Njegova epistemologija je tudi bistveno »nekartezijanska«, predvsem ko tematizira vprašanje nastanka znanosti, ki sovpada s prelomom z zdravorazumsko-intuitivnim (jasnim in razvidnim) izkustvom.

Polje epistemološke problematike je sicer izjemno kompleksno (tematske in prostorske omejitve nam žal ne dopuščajo širšega prikaza), vendar pa lahko vseeno ugotovimo, da znanost nima nikoli mirnih in varnih obdobj, ki bi jih potem periodično pretresale »krize« v smislu epistemoloških diskontinuitet in prelomov. Znanost je tako vedno v kontinuumu stalnega (samo)preverjanja, problematizacije lastnih predpostavk, negativnega vrednotenja starih teorij, novih eksperimentov in njihovega posploševanja. Znanost nenehno spreminja stare teorije z odstranjevanjem napak v okviru novih, splošnejših teorij. Skratka, znanost je vse prej kot dan, samozadovoljen, zaključen ali zaprt sistem. »Znanstveni duh je predvsem rektifikacija spoznanja, širjenje okvira spoznanja. O svoji zgodovini razsoja na ta način, da jo obsoja... V znanosti pojmuje resnico kot zgodovinsko rektifikacijo dolgotrajne napake, izkustvo pa kot rektifikacijo prvotne skupne iluzije« (Bachelard).⁹

1.3. Psihologija kot primer znanosti v krizi

Kot primer znanosti v krizi lahko navedemo sodobno psihologijo, ki je po mnenju nekaterih kritikov zglede na »krizo znanstvene paradigme«. ¹⁰ Psihologija je zanimiva tudi zato, ker sodi v krog družboslovnih znanosti, ki tako ali drugače sodelujejo s kriminologijo in se na ta način njena imanentna protislovja »odražajo« tudi znotraj psihologističnih kriminoloških teorij. ¹¹ Temeljni spor med posameznimi kritiki psihologije je — grobo rečeno — že v tem ali gre pri sedanji krizi za zamenjavo ene paradigme

⁹ Cit. po: Bahovec 1986, s. 160.

¹⁰ Opiramo se na delo. M. Ule: Od krize psihologije h kritični psihologiji, s. 14—24.

¹¹ O načinih možnih navezav psihologije in kriminologije glej npr.: M. Milutinović: Kriminologija, s. 104—112.

(»pozitivistične« psihologije) z drugo (»družbenokritične-refleksivne« psihologije) ali pa gre za to, da »psihologija sploh pride do prve (podčrtal K. Z.) splošno sprejete paradigme«. ¹² Kriza se tu kaže skozi tri ključne simptome:

»1. majhna relevantnost tekočih psiholoških teorij in ugotovitev,

2. pomanjkljiva teorijska sklenjenost psiholoških teorij,

3. sporno razumevanje znanosti.« ¹³

Na tem mestu se kajpak ne bomo natančneje ukvarjali z analizo posameznih vidikov krize etablirane psihološke znanosti, omenimo naj le še tezo, ki se nam (v prvem približku) zdi zelo uporabna tudi za obravnavo in analizo krize kriminologije. Vprašanje je ali je psihologija sploh lahko nomotetična znanost, utemeljena na pozitivistično-epirističnem zgledu naravoslovnih ved, ki naj bi producirale obče veljavne, objektivne zakone, uporabne tudi za predikcijo. Vprašanje bi lahko povsem posplošili in ga naslovili na vse t. i. družboslovne znanosti.

Kratek skok v problemsko polje psihologije nas je »obogatil« še z dodatno tezo: kriza psihologije je tesno povezana s krizo drugih znanosti o človeku in človekovem položaju v družbi.

1.4. O nekaterih temeljnih značilnostih socioloških teorij

Tudi v sociologiji ¹⁴ stanje — tako teoretsko kot metodološko — ni razveseljivo. Osnovne značilnosti razvoja sociologije v dvajsetem stoletju so naslednje: sociološki empirizem (bodisi v najbolj grobi »zbirateljski« obliki, bodisi kot moštvo delnih, nepovezanih teorij za ožje segmente družbene biti), parcializacija in specializacija obče sociologije (kar se kaže v razmahu posebnih socioloških disciplin, ki jim manjka sinteza na ravni obče sistemske teorije družbe), zapostavljanje teorije na račun prakticistično/pragmatističnih usmeritev (v smislu favoriziranja neposredno uporabljivih socioloških spoznanj), vztrajanje pri tehnični dovršenosti raziskav (ki največkrat zakriva vsebinsko praznost in teoretsko nepomembnost), hiter (vendar tudi enostranski) razvoj metod in tehnik raziskovanja (ki ostajajo

¹² Ule 1986, s. 15.

¹³ Ule 1986, prav tam.

¹⁴ Opiramo se na delo: V. Milić, Sociološki metod. Glej tudi: B. Šešić: Osnovi metodologije društvenih nauka, Naučna knjiga, Beograd 1978; M. Pečuljić: Metodologija društvenih nauka.

žal prevečkrat podrejene tehnicističnim zahtevam in ne omogočajo celovitejšega in globljega proučevanja družbenih tokov) itd.

V tem smislu je simptomatična Popperjeva vizija ¹⁵ sociološke znanosti kot primer spoja pozitivizma s pragmatizmom. Popper izhaja iz predpostavke, da ni mogoče proučevati družbe kot totalitete, da ni mogoče predvideti družbenega razvoja (ker na zgodovino vpliva tudi razvoj znanstvenega spoznanja, ki pa ni predvidljiv). Znanosti tako ostaja raziskovanje/razreševanje posameznih problemov (piecemeal social technology). Tako zasnovana sociološka znanost bi omogočila predvsem večjo racionalnost prakse. Družbene znanosti bi se na ta način znebile mitološkega balasta ter se osredotočile na instrumentalno doseganje določenih ciljev, hkrati pa bi odstranile številne nezaželjene stranske učinke.

1.5. Analiza družbene funkcije znanosti v luči izkustva Frankfurtske šole

V nobenem primeru pa ne smemo mimo pomembnega prispevka Frankfurtske šole, ki je vsaj na začetku, spričo precejšnjega teoretskega optimizma, sprožila veliko pričakovanj od dialektičnega proučevanja družbe. Vendar pa se je začetni optimizem žal iztekel v »metafizični pesimizem« kot tisto, kar pripada »vsakemu pravemu materializmu« (Horkheimer). ¹⁶ Prav soočanje in razmislek o zlomu začetnega lika kritične teorije družbe sta lahko za našo analizo zelo koristna. Teoretiki Frankfurtske šole so na začetku zanikali ontologistično/objektivistični revizionizem druge in tretje internacionale, na koncu pa ponovno zaprli krog z vrnitvijo k »immanentni logiki zgodovine« (Horkheimer). Vloga subjektivnega »faktorja« se v končni optiki omeji zgolj na to, da naredi prehod v »upravljeni svet« čimmanj boleč, oziroma da (kolikor je to pač sploh mogoče) poskuša ohraniti »zgodovinski spomin« na vse tisto, kar se izgublja v

¹⁵ K. Popper: The Poverty of Historicism, isti: The Open Society and its Enemies.

¹⁶ Nadvse primeren uvod v študij avtorjev Frankfurtske šole: Kritična teorija družbe, zbornik, Mladinska knjiga, Ljubljana 1981. V nadaljevanju se opiramo na: S. Žižek: K zgodovinski usodi kritične teorije, spremna beseda v navedenem delu, s. 9—28 (Žižek 1981) ter na delo istega avtorja: Znak, označitelj, pismo.

Glej tudi: Schmidt, A.; Rusconi, G. E.: Frankfurtska škola.

nezaustavljivem historičnem procesu. Naša teza bo torej v tem, da nam prav izkustvo o radikalnem porazu »frankfurtovcev« pomaga doumeti sedanje stanje in prihodnje trende družboslovnih ved kot takih.

Ključni koncept poznega Horkheimerja je nedvomno t. i. »upravljeni svet« kot možna manifestacija »manipulativnega uma« (oziroma t. i. »tehnokratske ideologije«). V upravljanem svetu družbena razmerja gospostva (medčloveškega podjarmljanja) niso več posledica ideološke hegemonije ali neposredne dominacije v pomenu gole prisile ali grožnje z njo. V tem primeru bi lahko za njihovim »videzom« odkrivali njihovo družbeno bistvo, oziroma splet partikularnih interesov — »preoblečenih« v forme občosti. Paradoksalno postanejo razmerja gospostva v upravljanem svetu čisti »tehnični problem«. Razlika med gospostvom človeka nad naravo in razmerji družbenega gospostva postane neprepoznavna.

Sama družbena razmerja je treba zajeti z »zvičajnostjo uma«, postaviti v instrumentalni odnos do urejenega razumskega Reda. Urejanje družbenih razmerij (v najširšem pomenu) postane vprašanje tehnične dejavnosti, ki naj se distancira od kakršnihkoli vrednostno čustvenih sestavin. V ta namen je treba odkriti objektivne pravilnosti razvoja družbe in jih uporabljati za lastne smotre po vzoru prirodoslovnih/eksaktnih znanosti.

Ne da bi se na tem mestu spuščali v natančnejše¹⁷ določitve Horkheimerjeve vizije »upravljanega sveta«, se je treba vprašati, kakšna je v možnem zoru »manipulativnega uma« vloga/naloga družbenih ved. Že iz tega, kar smo doslej — sicer precej fragmentarno — povedali, je mogoče povsem zanesljivo ugotoviti, da je ena izmed prevladujočih značilnosti sodobnih družboslovnih ved prav njihova (skrb vzbujajoča) »identifikacija« s prirodoslovno distanco do objekta, čigar zakonitosti se izkoriščajo v smotre zunaj njega.

¹⁷ Vsekakor je izhodišče »dialektike razsvetljenstva« povsem utemeljeno: represivne vloge tehnike ne moremo reducirati na njeno vključenost v kapitalna razmerja. Kot je pokazal S. Žižek (Filozofija skozi psihoanalizo, s. 156—159) pa je nezadostnost omenjene teze v tem, da spregleda, kako že sam manipulativni odnos do predmetnosti temelji na družbenem razmerju gospostva. (Da je delo vedno delo za Gospodarja, je pokazal že Hegel v znamenitem poglavju o samozavedanju v Fenomenologiji duha.) Glej tudi: Hyppolite, Študije o Marxu in Heglu, s. 137—149.

1.6. Kratko o pozitivizmu

Običajno se omenjene karakteristike opisanega znanstvenega stališča označijo kot neopozitivistične. Vendar pa je tudi pri tem izrazu »nevarnost« nekritične rabe precejšnja (podobno kot smo že spoznali za izraz kriza znanosti). Zato je treba pokazati na nemara odločilno razliko pozitivističnega pristopa od npr. dialektičnega. Zelo pogosto se pozitivizem istoveti z golim ugotavljanjem dejstev. Takšna predstavitev pa nikakor ni zadovoljiva, saj se pozitivističen pristop nikakor ne zaustavi pri »surovih« dejstvih, marveč iz njih izvaja zakone, abstraktno/obče pojme, predvidevanja itd. Vendar pa je odločilna distinkcija prav v tem, da sama forma in vsebina znanstvenih konceptov ostaja trdno vpeta v obstoječi red stvari, tako da ostajajo statični tudi, ko izražajo spremembe in gibanje. Na drugi strani pa »občost dialektičnega pojma ni utrjeni in stalni zbir abstraktnih znakov, ampak konkretna totalnost...«, ki ne vsebuje samo dejstev, ki sestavljajo dejanskost, ampak tudi procese, v katerih se ta dejstva razvijajo in presegajo.¹⁸

1.7. Sklepi

Preden se končno povrnemo k specialnim vidikom krize kriminologije, naj najbolj grobo povzamemo, kaj smo razbrali doslej. Očitno se kot temeljna nevarnost pojavlja težnja, da bi znanost postala SREDSTVO za podrejanje družbe, ljudi in družbenih odnosov. Njena naloga bi bila, da bi znotraj tehno-birokratske koncepcije upravljanja/organiziranja/kontroliranja posameznih družbenih »sektorjev« (po modelu neposrednega delovnega procesa, tj. instrumentalistično) zagotavlja potrebno vednost. Povsem nekritično bi bilo trditi, da to ni tudi problem kriminologije. Še več: zdi se, da je treba na tem mestu tvegati tezo,¹⁹ da je prav to (možnost »in-

¹⁸ M. Marcuse: Um i revolucija, s. 138.

(Navedeno delo je nasploh zanimiv prikaz razvoja teorij o družbi in tudi geneze pozitivizma.)

Za kritičen prikaz pozitivističnega pristopa v kriminologiji glej: I. Taylor, P. Walton, J. Young, The New Criminology, s. 31—66.

¹⁹ Kajpak se zavedamo radikalnosti in zato nujne enostranskosti postavljene teze. Gotovo je, da ne »pokriva« — niti ne želi »pokrivati« — vseh kriminoloških teorij. Obstaja množstvo pristopov, ki se izmikajo našemu stališču. V nadaljevanju bomo obravnavali in se nanašali na teorije, ki se postavljajo (lahko tudi mimo lastnih intenc) v omenjeni instrumentalistični odnos, saj menimo, da gre za po-

strumentalnega služenja» za potrebe gospostvenega urejanja družbe) tisti kraj, s katerega je treba zastaviti vprašanje njenih težav (in možnih rešitev nanje). Če spregledamo ta splošni (družbeno-historično pogojeni), okvir, ne moremo resno razpravljati o vzrokih, ki so kriminologijo napeljali v obravnavanje/spremljanje zgodovinskih tem.

Seveda moramo krizo kriminologije predstaviti tudi imanentno, tj. z vidika nje same in ne samo družbenega konteksta, v katerega se nujno umešča. Vsekakor pa vidimo, da kriminologija v svojih dilemah ni izjema ali zgolj osamljen simptom v sicer zdravem organizmu družboslovnih znanosti, ampak bistveno deli njihovo usodo. V tem smislu so njene težave po eni strani večje, po drugi manjše kot se zdi na prvi pogled. Večje so zato, ker nima na voljo nobenega odlikovnega vzorca v polju socialnih ved, ki bi mu lahko sledila, manjše pa zato, ker se nekako skrijejo v vseobčem govorjenju o krizi znanosti. Zavedamo se tudi, da je mogoče reči, da je naš dosednji način prikazovanje pristranski/pretenziozem, da vztraja bolj pri temnih kot pri svetlih vidikih, vendar pa se zdi, da je takšna usmeritev nujna, kolikor želimo kritično razmisliti o družbeni funkciji in notranji možnosti (razvoja) kriminoloških teorij.²⁰

V luči povedanega pa moramo posebej poudariti, da dosedanja, pretežno empiristično-pozitivistična usmerjenost kriminologije, ki se je le-ta »drži« že od samega začetka, še **ne pomeni, da je kriminologija lahko samo taka ali drugačne kriminologije do sedaj ni bilo.** Zagotovo pa se je že jasno pokazalo, »da je bil njen začetni znanstveni optimizem pretiran. Nobena kriminološka smer ni uspela odkriti vzroka kriminalitete. Vse teorije, ki so hotele zvesti kriminaliteto na en sam vzrok, je bilo lahko spodbiti že na čisto empirični ravni, s tem da se je pokazalo na številne primere, ki nasprotujejo postavljeni tezi. Pluralistične teorije pa napihujejo faktorje kriminalitete do te mere, da vsi možni faktorji postanejo kriminogeni, zaradi če-

membno ali celo prevladujočo usmeritev. Kot glavno »dokazno gradivo«, na katero opiramo našo tezo, glej Strasbourg 1985.

²⁰ Polje kriminoloških teorij ni monolitno in enotno. V najbolj elementarnem pomenu lahko razlikujemo teorije, ki izhajajo iz socioloških diskurzov in teorije, ki se opirajo na diskurz pravnih znanosti. Teoretski pristopi se nadalje razlikujejo tudi glede na stopnjo »operacionalizacije« teoretskih postavk.

sar izgubijo vsako prepričljivost.²¹ Jedro zloma kriminologije je v tem, da so se vsi poskusi omejitve delinkventa na takšen ali drugačen determinizem (zunanji ali notranji) pokazali kot neuspešni. Vzroki se pojmujejo »s stališča storilca samo kot okoliščine, ki lahko pojasnijo predispozicijo do deviantnega vedenja, ne pa tudi usodno odločitev, da se stori kaznivo dejanje.«²²

Bistveno se zaostri in problematizira tudi razmerje do kazenskega prava, ki je tradicionalno za kriminologijo zelo pomembno. Težava je v radikalni različnosti njunih izhodišč: kazensko pravo (če naj ustreza svojemu pojmu) temelji na načelu krivde (ta pa na načelu svobode), kriminologija pa na pretežno deterministični podobi človeka in sveta. Tako ni čudno, da vedno več kazenskopravnih teoretikov ne vztraja več pri kriminološko posredovani utemeljitvi kazenskega prava, ampak se obrača k filozofsko/antropološkimi virom. Kriminologija pa s tem izgublja dragocenega zaveznika.

2. Zgodovinske raziskave kot možnost za preseganje težav pri razumevanju sodobnih deviacij

2.1. Uvod

Kajpak smo doslej podali samo najbolj splošne informacije, ki naj pomagajo razumeti krizo kriminologije. Naš temeljni namen pri tem je bil utemeljiti njeno potrebo po reševanju iz krize. Tako lahko sedaj že zastavimo drugi sklop problematike: kako lahko prav zgodovinske raziskave kriminalitete pomagajo pri reševanju/preseganju opisanih težav (oziroma koliko lahko pripomorejo k razumevanju aktualnih odklonskih oblik). Vseeno pa je treba prej razrešiti še nekaj vprašanj. Ključno je seveda, kaj pojmuje pod izrazom »razumevanje sodobnih odklonskosti«. Odgovor na zastavljen problem bi nam pojasnil, kaj konkretno kriminologi iščejo in pričakujejo od prispevkov, ki so delo zgodov-

²¹ P. Novoselec: Sloboda, krivnja i krivično pravo, PFZ, Zagreb 1987, s. 51. (Novoselec 1987).

Kritično o »etiološki paradigmi« kriminologije A. Baratta: Die kritische Kriminologie und ihre Funktion in der Kriminalpolitik, s. 38—44. Za izčrpen prikaz problematike iskanja vzrokov kriminalitete (Nigel Walker to imenuje — analogno situaciji v srednjeveški alkimiji — »the search for the criminologist's stone«): A. K. Bottomley, Criminology in Focus, s. 39—83.

²² Novoselec 1987, s. 52.

vinarjev. Natančnejši odgovor bi seveda zahteval podrobno analizo predmeta²³ kriminologije, pa seveda metodoloških koncepcij in kriminalnopolitičnih smotrov, ki si jih zastavljajo različne smeri. Glede na to, da je mogoče omenjene aspekte v bistvenih potezah deducirati iz že povedanega, se bomo v nadaljevanju omejili na analizo možnih načinov sodelovanja z zgodovinarji v luči same kriminologije.

Pomembno izhodišče je že struktura glavnih treh referatov na šestem kriminološkem kolo-kviju o študiju zgodovine kriminalitete.²⁴ Prvi je predstavil raziskave, ki so že opravljene na tem področju, drugi poglobitve metodološke probleme, tretji pa možnosti uporabe in izkoriščanja zgodovinskih raziskav pri vodenju kriminalne politike. Tudi iz sklepov in priporočil lahko zaključimo, da je glavni argument za koristnost zgodovinskih raziskav prav njihova možna **uporaba za smotre kriminalne politike**.

Iz tega lahko razberemo predvsem dva vidika. Povsem verjetno je pričakovati težave pri koordinaciji zgodovinarjevega pristopa in pristopa avtorjev kriminalne politike. Poleg tega pa tudi vidimo pomembne premike in spremembe v primerjavi s tradicionalnim načinom argumentiranja v prid koristnosti historičnega znanja. Doselej se je namreč predvsem poudarjalo, da le-to odpira perspektive, vzročno razlago in demitologizacijo preteklosti. Sedaj pa se izpostavlja njegovo »uporabnost« za razumevanje aktualnih socialnih problemov in za vodenje družbene politike.

2.2. Možne oblike sodelovanja med kriminologijo in zgodovinarstvom

Nasploh bi lahko ugotovili, da se po večinskem mnenju možnosti sodelovanja z zgodovinarji odpirajo v naslednjih tematskih sklopih:

1. zagotavljanje točnosti, zanesljivosti, ustreznosti zgodovinskega materiala, ki ga je mogoče uporabiti kot oporo in kriterij za določeno politično usmeritev;

2. pojasnjevanje/raziskovanje dinamike razvoja kriminalne politike, njenih dejavnikov ter subjektivnih vzgibov, strategij in principov, ki vstopajo vanjo;

3. odkrivanje, v kolikšni meri so oblikovalci kriminalne politike upoštevali javni interes, ko-

²³ Za prvo informacijo glej: M. Milutinović: Kriminologija, s. 33—36.

²⁴ Glej: Strasbourg 1985.

liko pa so se pri svojih odločitvah podrejali posameznim interesom (npr. sodnega ali zaporniškega aparata, centrom ekonomske ali politične moči ipd.);

4. ugotavljanje, kako spreminjanje splošnega družbenega položaja (Zeitgeist) vpliva na vodenje kriminalne politike;

5. obravnavanje razvoja »represivnih aparatov države« (Althusser) in drugih institucij, ki posredujejo v konfliktnih situacijah;

6. raziskovanje nastajanja in izvrševanja/učinkovanja posameznih institutov kazenskega prava;

7. ugotavljanje odnosov med gibanjem kriminalitete in ekonomskimi, urbanimi in demografskimi procesi;

8. obravnavanje omejitvenih dejavnikov kaznovalne politike ter stranskih/nezaželenih učinkov, ki jih je le-ta sprožila.

Že iz zgornjega — sicer nepopolnega — naštevanja²⁵ je razvidno, da gre za precej heterogen sklop, za problematiko, ki se tiče zelo različnih družbenih instanc in procesov (ne glede na to ali so obravnavani iz makro ali mikro vidika). Nasploh bi lahko zaključili, da je mogoče izraziti izhodiščno tezo kriminologov in tudi avtorjev kriminalne politike takole: da bi vedeli, kje smo, se je treba povrniti nazaj v preteklost, ki pa je istočasno tudi opora za reševanje vprašanja, kam moramo itd.

2.3. O kriminalnopolitični uporabnosti zgodovinskih raziskav

Zgoraj povedano bo tudi naše izhodišče za nadaljnji tok razmišljanja in si ga velja posebej zapomniti. Formuliramo ga lahko tudi takole: vrniti se je treba nazaj, da bi lažje ugotovili sedanje stanje in uspešneje načrtovali prihodnje stanje. Preteklost, materializirana v sledovih preteklih sistemov urejanja družbenih konfliktov, naj bo učitelj, ne le lestev, ki jo zavržemo, ko pridemo na višjo stopnjo družbenega razvoja.

Ne bomo pa se na tem mestu spustili v kritično obravnavo takšnega izhodišča (to bomo storili na koncu), ampak bomo samo povzeli nekatere sklepe, ki so v njem vsebovani (in v nadaljevanju prešli na problem same zgodovine). Očitno je, da je odločilni kriterij za vrednotenje krimi-

²⁵ Prim.: Strasbourg 1985, s. 163.

nološke relevantnosti zgodovinskih raziskav predvsem praktične narave: možnost uporabe le-teh pri vodenju politike boja proti kriminaliteti, ki si s tem zagotovi auro znanstvene objektivnosti. Politika (vedno vpeta v konkretnost družbeno-historičnega dogajanja) s tem vse bolj postaja politika nasploh, boj proti kriminaliteti pa boj nasploh.²⁶

Politika, grobo rečeno, naddoloča epistemološko polje in je kriterij resnice tako zasnovane (pragmatične) znanosti.²⁷

Preden končno vzamemo v pretres samo problematiko zgodovinskih raziskav, moramo še opozoriti na misel, ki je bila izrečena na že omenjenem kolokviju,^{27a} da naj študij zgodovine kriminalitete ne poteka tako, da bi se kriminologi »šli« zgodovinarje ter rokohitrsko iskali prenagljene (napačne) analogije, dvomljive zakonitosti (npr. v smislu »naivnega« evolucionizma) ter pri tem zapadali v anahronizme. Namesto, da bi tvegali »laično« razvijanje historično-relativističnih teoretskih sklopov, naj se kriminologi »odprejo« do zgodovinarjev in v dialogu z njimi rešujejo sporna konceptualna in metodološka vprašanja (»shared analysis of crime problems«).

2.4. O nekaterih spremembah v samem zgodovinopisju

Ko smo se na začetku povprašali po vzrokih povečanega zanimanja za zgodovinske raziskave, smo navedli kot možen vzrok tudi naraščajoče zanimanje samih zgodovinarjev za tematiko onstran masivnih, odločilnih dogodkov in procesov z večstoletnim dometom, ki so tradicionalno predstavljali predmet njihovega zanimanja. Tudi znotraj same zgodovine (kot znanosti) torej opazamo določene premike k obravnavanju **obstranske, »potlačene«, s perspektive zgodovinskega napredka nepomembne tematike.** Kajpada se takoj zastavlja vprašanje, kako opredeliti ta premik v okviru same zgodovinske vede. Prav gotovo bi ostali nedorečeni, če bi ga označili samo kot obrat od dogodka k strukturi. Sodobna zgo-

dovina ne »čuti« nikakršne averzije do dogodkov, celo nasprotno — nezadržno jim širi polje. Takole govori o tem npr. Foucault: »...ne mislim, da obstaja neka nasprotna logika med odkrivanjem dogodkov in analizo daljših obdobj. Nasprotno se zdi, da šele z izjemnim stiskanjem zrn dogodka, z napredovanjem zmoglosti presoje, ki jo zgodovinska analiza potiska do tržnih cenikov, notarskih arhivov, župnijskih registrov, vratarskih arhivov, ki so se vodili iz leta v leto, iz tedna v teden, da šele s tem zariše pred nami polje onstran bitk, določb, dinastij ali skupščin, masivnih fenomenov s stoletnim ali večstoletnim dometom... v tem odkriva vedno nove plasti, bolj umetne ali bolj globinske; pri tem neprestano izloča nove sklope, kjer so dogodki včasih številni, gosti in nezanimivi, včasih redki in odločujoči; od skoraj vsakodnevnih sprememb cen do stoletnih inflacij.«²⁸

Vendar pa zgodovina vedno umešča dogodke v serije, ki jim pripadajo. Zgodovina si prizadeva spoznati pravilnost fenomenov, stopnjo verjetnosti njihove ponovitve, njihovo spremljivost, pogoje njihove možnosti. »Temeljni pojmi, ki se vsiljujejo danes, niso več pojmi zavesti ali kontinuitete (s problemi svobode in kavzalnosti, ki so jih korelativni) niti tisti znaka ali strukture. To so pojmi dogodka, serije z igro vseh ostalih, ki se nanju navezujejo; pravilnost, naključnost, diskontinuiteta, odvisnost, spreminjanje.«²⁹

Problem, ki ga obravnava Foucault, bi lahko oblikovali tudi kot vprašanje, kaj pomeni misliti zgodovino s kategorijami naključja (slučaja), diskontinuiranosti in materialnosti. Kaj to pomeni za reševanje vprašanj teleologije zgodovine, »imanentne logike zgodovine«, »zvijačnosti uma« (ki se uresničuje mimo namenov zavestno delujočih družbenih subjektov)? Po našem mnenju gre v teh vprašanjih za ključno razločevanje med idealističnim in materialističnim pojmovanjem zgodovine. Kolikor želimo opredeliti lastno stališče do Zgodovine, je refleksija omenjenega razločevanja neizogibna. Če se kriminologija poda v sodelovanje z zgodovino, potem še ni nikjer rečeno, da mora tudi neproblematično sprejeti vse, kar ji slednja ponudi.

²⁶ To vprašanje je širše razvito v: Foucault 1984, s. 90—94.

²⁷ O vpetosti znanosti v dani družbenoekonomski red ter njeni vlogi v (re)produkciji obstoječega v okviru vsakokratne družbene delitve dela glej: M. Horkheimer, Kritična teorija družbe, s. 29—44.

^{27a} P. Robert: Strasbourg 1985, s. 6—7.

²⁸ M. Foucault: Red diskurza, s. 2.

Članek je še zlasti pomemben zaradi predstavitve metodoloških zadev, ki naj jih upošteva historična analiza diskurzivnih formacij.

²⁹ Foucault 1987, s. 12.

2.5. Razlika med idealističnim in materialističnim pojmovanjem zgodovine in njen družbeni pomen

Idealistična³⁰ vizija vedno predstavlja zgodovino v evolucionistični »preobleki« in preko t. i. objektivnih in nujnih zgodovinskih zakonov, ki imajo vlogo Garanta, neustavljivega gibanja/napredovanja v smeri proti Vrhovnemu Dobru. Pri tem je povsem nepomembno, kaj stoji na mestu Vrhovnega Dobrega: Bog, Komunizem, neodtujeni-nerepresivni-brezkonfliktni Ideal ipd. Ne da bi se spuščali v natančnejše analize,³¹ je treba opozoriti na najbolj očitno posledico, ki izhaja iz take koncepcije. Samo malo je treba, da se najde konkretni družbeni subjekt (ponovno je nepomembno, če se imenuje leninsko-stalinska Partija ali politična Instanca vodenja kaznovalne politike), ki se postavi na mesto Eksekutorja objektivnih/znanstveno »blagoslovljenih« zgodovinskih Zakonov. Neposredna in srhljiva posledica idealističnega koncepta zgodovine se tako materializira v totalitaristični viziji družbe, kjer neka dejanska politična sila (ali institucija) direktno legitimira svojo dejavnost s sklicevanjem na »zvičajnost uma«. Politično-oblastvena instanca se torej postavi hkrati v instrumentalni odnos do Zakona in manipulativni odnos (ki se navzven kaže kot zgolj apolitično-tehnično-izvršilni) do družbe kot take.

Kolikor stojimo na stališču materialistične teorije, je torej to TISTO, kar je treba razkrinkavati in se proti temu tudi ustrezno »boriti«.

Materialistični pojem Zgodovine je radikalno nasproten in obravnava zgodovino kot tekst (t. j. tkivo simbolnih sledi, dogodkov), ki »zmeraj že« podvaja »tisto, kar se je zgodilo« in čigar »temporalni status« bi lahko opredelili kot nekaj, kar BO BILO. Materializem je »kreacionističen, t. j. vsebuje neko retroaktivno gibanje: razvoj ne poteka teleološko, cilj ni vpisan že na začetku, marveč stvari zmerom dobivajo pomen za nazaj, kreacija (podčrtal K. Z.) Reda retroaktivno podeli pomen Kaosu«.³²

Šele materialistična pozicija tako pojasni strukturo Človeškega oziroma Historičnega časa, t. j. časa, v katerem »zvičajnost uma« učinkuje vedno vzvratno. Neposredno intendirani subjek-

tivni smoter določenega subjekta nujno spodleti skozi njegovo lastno dejavnost in prav ta spodletelost za nazaj vzpostavi pravi pomen njegovega dejanja. Subjekt je le sredstvo, prek katerega se udejanja »zvičajnost uma«, toda TO, česar sredstvo je, vsakič znova sam vzpostavlja s svojim delovanjem. V samo delovanje pa ne more že na samem začetku vračunati kasnejše spodletelosti.

Da bi bila stvar še bolj jasna, bodimo vulgarno preprosti. Namen različnih (pozitivističnih) kriminoloških teorij je bil ta, da bi jasnile delinkventa s takšnim ali drugačnim (notranjim ali zunanjim) determinizmom. Teorije so se izkazale za neuspešne. Namen je propadel/spodletel. S svojo spodletelostjo pa je pokazal na nemožnost determinističnega razumevanja subjekta (in posredno njegovo »svobodo«). Vzemimo še en primer (ki ga lahko razumemo tudi kot aluzijo na problem razmerja med kriminologijo in zgodovino).

Na podlagi še tako natančnega proučevanja preteklosti noben družbeni subjekt ne more svojega družbenega projekta vnaprej razglasiti za objektivno nujnega. To, kar se bo kasneje izkazalo za nujno, je v trenutku razglašanja (deklariranja) nujnosti (t. j. pred samo akcijo/dejanjem) še negotovo.³³ Nujnost bo ustoličena šele »za nazaj«, potem ko bo napovedano dejanje že izvršeno. Ključni paradoks je kajpak v tem, da je prav naključje tisto, ki za nazaj vzpostavi »kraljestvo« nujnosti (t. j., da nesmisel kreira celoto smisla).

Opisano razlikovanje³⁴ v pojmovanju zgodovine konstituira zares temeljni konceptualni aparat za kritično razumevanje ne toliko zgodovinskih refleksij in abstracto kot samih družbenih situacij, v katerih nosilci politične moči nepo-

³⁰ Tudi Kojeve v obširnem komentarju Hegla (prim.: A. Kojeva, Kako čitati Hegla) spregleda radikalno anti-evolucionistično stališče Hegla navkljub »strogi« dialektični interpretaciji strukture časa. Cesarjev sprehod ob Rubikonu označi za »zgodovinski trenutek«, ker sta se v sedanosti zgostili prihodnost (v obliki Cesarjevega Projekta/Zelje) in preteklost (ki je v obliki predhodnih osvajanj Garant realnosti samega Projekta). Kojevov teleologizem je v tem, da sprevidi, kako je današnji pomen (anekdotičnega) dogodka ob Rubikonu že vzvratna projekcija z vidika kasnejših Cesarjevih podvigov (prim.: prav tam, s. 408, op. 1).

³¹ Natančno to razliko skuša marksistična teorija ohraniti s pojmovnim parom zgodovina/historija oziroma delovanje/dogajanje.

Prim.: M. Kangrga; Praksa, Vrijeme, Svijet; s. 336—376.

³⁰ Opiramo se na tekst S. Žižka: Problemi teorije fetišizma, Izmeček v zgodovini: med dvema smrtima, s. 143—145.

³¹ Prim.: Šešić 1986, s. 54—56, s. 65—71, s. 95—100, s. 143—145.

³² S. Žižek, Problemi teorije fetišizma, s. 155.

sredno težijo k vladanju v imenu nevtralne Vednosti. Kolikor v sami zgodovini nastopamo kot zgodovinski subjekti, je zgodovina vedno odprt proces.

2.7. Kriminološka problematika zgodovinskih raziskav: o nekaterih težavah zgodovino pisja pri študiju predmeta kriminologije

V tem sklopu pa je treba vsaj omeniti specifično problematiko, ki je kot kriminološka hkrati tudi »notranja« samim zgodovinskim refleksijam kriminalitete. V tem oziru se lahko navežemo na referat Pietra Spieremburga³⁵ na (že večkrat omenjenem) kriminološkem kolokviju. Ne da bi se spuščali v natančnejše povzemanje ali (lastno) analiziranje vprašanj, ki se zgodovinarjem zastavljajo zaradi posebnosti samega predmeta, naj opozorimo, da avtor sistemizira različne probleme v štiri tematske sklope: problemi virov, problemi konceptualizacije, vprašanja raziskovanja daljših obdobj ter družbena pogojenost kaznivih dejanj. Kot bistvenejši problemi kriminološke narave historičnih študij se pojavljajo: heterogenost in razpršenost virov, enostranskost virov in pomanjkanje empiričnih podatkov v t. i. »predstatističnih obdobjih«. Opozoriti moramo na standardno dilemo kriminologije: ali je nek podatek o stanju (gibanju) kriminalitete odraz »stvarnosti« ali večje (manjše) aktivnosti »represivnih aparatov države«. Tu je še problem »temnega polja« kriminalitete in (v smislu ekstenzije in intenzije) konceptualizacije (t. j. vprašanje vsakokratne družbene posredovanosti abstraktno/občih pojmov).³⁶ Pojavljajo se težave pri postavljanju tez, ki naj bi zaobsegle daljša obdobja (npr. »znameniti« zakon spremene nasilnih kaznivih dejanj v lastninske)³⁷ itd.

To so torej posebni aspekti, ki jih mora raziskovalec upoštevati in reflektirati in ki z vsem povedanim zarišejo meje spoznavno-teoretskega dometu študij o zgodovini kriminalitete.

³⁵ Prim.: P. Spierenburg, Strasbourg 1985, s. 51—83.

³⁶ Marx pravi o konkretno-zgodovinski naddoločnosti »večnih« pojmov, da »so celo najbolj abstraktne kategorije, kljub temu da veljajo — prav zaradi svoje abstrakcije — za vsa obdobja, vendarle v določenosti te abstrakcije same prav tako močno produkt zgodovinskih razmer in da so popolnoma veljavne le za te razmere in v njihovem okviru«. K. Marx, Uvod v očrte, ID IV, s. 38—39.

³⁷ Prim.: Foucault 1984, s. 77—79.

3. Sklepi

Kaj naj še rečemo na koncu? Prav nič posebno novega ne moremo dodati, nobenih megalomanskih sintez. Vse, kar je še treba reči, je na nek način ŽE tu. Kar nam končno še preostane, je samo še »birokratsko« podčrtanje nekaterih ključnih vidikov in dedukcija najvažnejših sklepov, ki naj bi imeli obliko »nasveta za prakso« same teorije, da bi se izognili morebitnim očitkom glede abstraktnosti dosedanjega izvajanja.

Naše temeljno izkustvo je bilo, da je znanje, ki ga lahko črpamo iz historičnih študij kriminalitete (ob vseh omenjenih imanentnih omejitvah), vsekakor koristno, vendar pa **ne nujno in zadostno** za razumevanje kompleksnih problemov odklonskega vedenja v sedanosti. Odgovor na vprašanje, zakaj je tako, je tudi zelo preprosto. Stvar je pač taka, da se nikoli ne moremo postaviti na neko transhistorično mesto (in od tod neprizadeto zreti v zgodovino), ampak je že naša vsakokratna sinhrona pozicija bistveno zgodovinska. Vsak pogled nazaj v preteklost je že posredovan z našo aktualno vpetostjo v dejanskost družbenih in naddoločen s teoretskim poljem/mestom, od koder govorimo. Vsaka refleksija preteklega je zato vedno odraz sedanjih potreb (vednosti, interesov itd.). Seveda pa dejstvo, da nikoli ne moremo abstrahirati mesta, od koder govorimo, še ne pomeni, da ga ne moremo »fetišistično« prezreti in »naivno« zagovarjati prednost diahronega. Zato je kajpak odveč opozarjati, da si kriminologija takega »sprevida« ne sme dovoliti, v kolikor se želi izkopati iz sedanjih težav.

Zgodovinska raziskava v splošnem torej ne more biti ustrezno zdravilo za temeljne potrebe kriminologije. Neproblematizirana/nereflektirana uporaba le-teh ima kaj lahko celo nasprotno učinke. Glede na opisane trende na področju družboslovnih znanosti (približevanje in združevanje v smeri razvoja Horkheimerjeve vizije »upravljanega sveta« kot očitovanju »manipulativnega uma«) pa je potrebno predvsem zavzeti kritično distanco do t. i. instrumentalizma (v odnosu do aktualne kriminalne politike). V nasprotnem primeru je padec v totalitarizem skorajda neizbežen.

Tako smo na koncu ponovno pred izhodišnim vprašanjem, kaj je kriminologiji storiti. Zlom teze (zgodovina omogoča razumevanje problema sodobne odklonskosti) ne pomeni, da je treba iskati neko sintezo onstran antiteze, ampak je

sinteza prav antiteza kot taka. Tu bi lahko zaključili z našim razmišljanjem. Da pa bi ne ostali samo vzvišeni komentatorji krize kriminologije, še v kratkem pojasnimo naše stališče o tem, kakšna kriminološka teorija je po našem mnenju sploh še možna.

Imenujmo takšno teorijo kritična teorija. To je teorija, ki dojame, da bo prav kot teorija najbolj praktična in se zato distancira od kategorij smotrnosti, koristnosti, uporabnosti, neposrednega spoja s prakso itd. Hkrati naj teorija reflektira svoje lastno mesto v dejanskosti (in svojo lastno vpetost v objekt proučevanja) in teoretsko mesto, od koder govori ona sama. Če parafraziramo znamenito Marxovo 11. tezo o Feuerbachu, potem naj aforistično rečemo, da so si doslej kriminologi preveč prizadevali spremeniti svet in pri tem pozabili, da je treba svet prvenstveno razumeti in samo teoretsko refleksijo dojeti kot »taktiko« njegovega spreminjanja. Če se navežemo na domiselno Bavconovo³⁸ analogijo med kriminologijo/kriminalno politiko in politično ekonomijo/ekonomsko politiko, potem se po zgledu marksistične teorije razrednega boja

³⁸ L. Bavcon: Kriminalna politika in njene tendence v socialistični družbi, s. 10.

zavzemamo za teorijo kot kritiko kriminologije in ideoloških sestavin vsakokratne kriminalne politike.

Teorija naj bi se dojela dialektično, to pa pomeni stalno preverjanje lastnih predpostavk in njihovo kritično preseganje.

Prav tako naj bi teorija dala prednost sinhroniji pred diahronijo in s tem priznala, da ni mogoče nepristransko zreti v preteklost, ker je že sama vsakokratna sinhrona pozicija del tiste zgodovine, o kateri govori. Tako je mogoče zgodovino mirne duše prepustiti zgodovinarjem (ne da bi pri tem teoretsko zanemarjali njihova historična »odkritja«) in se obrniti v prihodnost³⁹ ter v njenem imenu odkrivati v vladajočih oblikah družbene biti tiste procese in tendence, ki so jih zmožni presegati.

Skratka: protislovje med kriminologijo in zgodovino naj se razreši v zgodovinskost same kriminologije.

³⁹ Bodimo na koncu še nietzschejanci: »Zgodovinski čut, če neomejeno vlada in izpeljuje lastne posledice — izničuje bodočnost, ker razkrajaja iluzije in obstoječim stvarjem zastruplja atmosfero, v kateri edino lahko žive.« F. Nietzsche: O koristi i šteti istorije za život, s. 50.

Literatura

1. Althusser, L.: *Filozofija in spontana filozofija znanstvenikov*, Škuc, Ljubljana 1985.
2. Bahovec, E.: Mary Tiles: Bachelard: Science and Objectivity, *Problemi*, Ljubljana 1986, št. 4—5, s. 185—162.
- 2a. Baretta, A.: Die kritische Kriminologie und ihre Funktion in der Kriminalpolitik, *Kriminalsoziologische Bibliografie*, Wien 1985, s. 38—51.
3. Bavcon, L.: *Kriminalna politika in njene tendence v socialistični družbi*, Cankarjeva založba, Ljubljana 1958.
4. Bailey, V.: Introductory report, v: *Historical Research on Crime and Criminal Justice*, Strasbourg 1985 (v nadaljevanju: Strasbourg 1985), s. 11—16.
- 4a. Bottomley, A. K.: *Criminology in Focus*, Martin Robinson, Oxford 1979.
5. Đurić, M.: *Sociologija Maxa Webra*, Matica hrvatska, Zagreb 1965.
6. Foucault, M.: *Nadzorovanje in kaznovanje*, Delavska enotnost, Ljubljana 1984.
7. Isti: Red diskurza, *Problemi*, Ljubljana 1987, št. 2, s. 1—15.
8. Grafenauer, B.: Temeljni pojmi o zgodovini, v: *Svetovna zgodovina*, Cankarjeva založba, Ljubljana 1976.
9. Habermas, J.: *Teorija i praksa*, BIGZ, Beograd 1980.
10. Hegel, G. W. F.: *Fenomenologija duha*, BIGZ, Beograd 1974.
11. Isti: *Osnovne crte filozofije prava*, V. Masleša, Sarajevo 1964.
12. Horkheimer, M.: *Kritična teorija družbe*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1981, s. 29—44.
13. Hribar, T.: *Moč znanosti*, Delavska enotnost, Ljubljana 1985.
14. Hyppolite, J.: *Studije o Marxu in Heglu*, Školska knjiga, Zagreb 1977.
15. Kangrga, M.: *Praksa, Vrijeme, Svijet*: Nolit, Beograd 1984.
16. Kojeve, A.: *Kako čitati Hegla*, V. Masleša, Sarajevo 1964.
17. Kuhn, T.: *Struktura naučnih revolucija*, Nolit, Beograd 1979.
18. Isti: Dodatne misli o paradigmah, *Časopis za kritiko znanosti*, Ljubljana 1984, št. 64—65, s. 53—68.
19. Marcuse, H.: *Um i revolucija*, V. Masleša, Sarajevo 1966.
20. Marx, K.: *Uvod u očrte*, Izbrana dela IV., Cankarjeva založba, Ljubljana 1979.
21. Milić, V.: *Sociološki metod*, Nolit, Beograd 1978.
22. Milutinović, M.: *Kriminologija*: Savremena administracija, Beograd 1985.
23. Milutinović, M.: *Kriminalna politika*, Savremena administracija, Beograd 1984.

24. Moscovici, S.: Prostor, vreme i društveno, v: **Prostor i vreme danas**, Nolit, Beograd 1987, s. 207—217.
25. Nietzsche, F.: **O koristi i šteti istorije za život**, Grafos, Beograd 1982.
- 25a. Janković, I.: O radikalnoj kriminologiji, **Jugoslavanska revija za kriminologiju i krivično pravo**, Beograd 1987, št. I, s. 29—48.
26. Pečar, J.: Zgodovina in policija, **RKK**, Ljubljana 1987, št. 1, s. 27—38.
27. Pečuljić, M.: **Metodologija društvenih nauka**, Savremena administracija, Beograd 1981.
28. Popper, K.: **The Poverty of Historicism**, Routledge and Kegan, London 1957.
29. Isti: **The Open Society and its Enemies**, Routledge and Kegan, London 1945.
30. Radzinowicz, L.: **Ideology and Crime**, Heinemann Educational Books, London 1966.
31. Robert, P.: Introduction, v: Strasbourg 1958, s. 5—8.
32. Salecl, R.: Hubert L. Dreyfus, Paul Rabinow: Michel Foucault, Beyond Structuralism and Hermeneutics, **Problemi**, Ljubljana 1966, št. 4—5, s. 153—154.
33. Schimdt, A., Rosconi, G. E.: Frankfurtska škola, **Komunist**, Beograd 1974.
34. Spierenburg, P.: Evaluation of the conditions and main problems relating to the contribution of historical research to the understanding of crime and criminal justice, v: Strasbourg 1985, s. 51—95.
35. Šešić, B.: **Filozofija istorije**, Matica srpska, Novi Sad 1986.
36. Isti: **Osnovi metodologije društvenih nauka**, Naučna knjiga, Beograd 1978.
37. Šumič-Riha, J.: Realno v performativu, **Problemi**, Ljubljana 1986, št. 4, s. 51—62.
38. Ule, M.: **Od krize psihologije h kritični psihologiji**, Delavska enotnost, Ljubljana 1986.
39. Vico, G.: **Načela nove znanosti**, Naprijed, Zagreb 1982.
40. Žižek, S.: **Jezik, ideologija, Slovenci**, Delavska enotnost, Ljubljana 1987.
41. Isti: Hegel in objekt, Tri sklepna predavanja o Heglu in objektu iz šole Sigmunda Freuda, **Analecta**, Ljubljana 1985.
42. Isti: K zgodovinski usodi kritične teorije: v: **Kritična teorija družbe**, Mladinska knjiga, Ljubljana 1981, s. 9—28.
43. Isti: Znak, označitelj, pismo: **Mala edicija ideja**, Beograd 1974.
44. Isti: **Filozofija skozi psihoanalizo**, DDU Univerzum, Ljubljana 1984.
45. Isti: **Problemi teorije fetišizma**, DDU Univerzum, Ljubljana 1985.
46. Whitehead, A. N.: **Nauka i moderni svet**, Nolit, Beograd 1976.
47. Taylor I., Walton P., Young J.: **The New Criminology**, Routledge & Kegan, London 1973.

UDC 343.9+343.3/7.003

The Significance of Historical Research for the Understanding of Contemporary Deviant Phenomena

Kanduč, Zoran, Graduated lawyer, Research assistant, Institute of Criminology, Ljubljana, Yugoslavia

The present paper deals with the relationship between historical studies of deviant phenomena and the understanding of contemporary types of crime. The object of analysis is only their abstract relationship and not the concrete complexity of one or other group of problems. Above all, the paper tries to answer the question about the reasons for the increased interest on the part of criminology in historical research into crime and to examine in this light a theoretical justification of this orientation.

The analysis shows that this new trend of the »historization« of criminology can be attributed on the one hand to the trends arising within historical science, which has begun to consider marginal problems too, and on the other hand it is a result of

the inner crisis of criminology itself. Possible forms and areas of cooperation between criminologists and historians are considered as well. An attempt is also made to expose possible problems which may appear on one side or another in such an approach. Especially controversial is the question of the criminal policy applicability of historical research as an epistemological criterium according to which it would be possible to evaluate the collaboration between both sciences. The paper tries to point out the current needs contributing to the increased interest in the past. It is hypothesized that every reflection of the past is above all determined by the current theoretical position of the author. For this reason, it is only a critical analysis of the present which can provide a »clue« to understanding the past.